

Ders 4

20 Eylül 2006

Bölüm 1. Giriş

Profesör Steven Smith: Burada bir kişi var, ne ben ne de siz onun kim olduğunu henüz bilmiyorsunuz, fakat burada Platon'un *Devlet*'ini okumak kendisi için Yale'deki en önemli entelektüel tecrübesi olacak birisi var. Bu içinizden birinin tekrar tekrar okuyacağı kendisine sonsuza değin eşlik edecek bir kitap. Sizden yapmanızı istediğim şey bunu hatırlamanız ve bundan dört yıl sonra, çoğunuzun mezun olmaya hazır olduğu zaman, aranızdaki o kişinin bana eposta göndermesi ve bana kim olduğunu söylemesi, tamam mı? Belki o kişi sizsiniz. Belki? Muhtemelen. Ya da siz. Tamam. Bu her şeyi başlatan kitaptır. *Savunu*, *Crito*, bunlar büyük konuya, büyük kitaba, *Devlet*'e yönelik ısınma hareketleridir. Siyaset bilminde yazılmış, Aristoteles'in *Siyaset*'i ile başlayıp günümüze değin gelen diğer tüm kitaplar, şu veya bu şekilde Platon'un *Devlet*'ine bir cevaptır. Tüm bu tartışmayı başlatan bu kitaptır.

Devlet hakkında söylenecek ilk ve en aşikâr şey onun uzun bir kitap olduğudur. Hayatınızda okuyacağınız en uzun kitap değil ama yeterince uzun. Esasen, kısmen bu nedenle yaklaşık olarak kitabın yarısını okuyoruz, daha spesifik olursam, ilk beş kitabı. Platon'un ideal şehri, *Kallipolis* adını verdiği şehir, adil şehir, güzel şehir, filozof-krallar tarafından yönetilen en iyi şehir ile ilgili olan ve onda neticelenen ilk beş kitap. Kitabın ikinci yarısı kısmen farklı fakat eşit derecede önemli istikametlere dönmektedir. Ancak bu bölümleri okumak bu kitap için ayırdığımız zamandan çok fazlasını alırdı. Bu nedenle o kısmı siz kendiniz okuyacaksınız. Bu dersten başka bir ders alabilirsiniz. *Devlet* oldukça zihin karıştırıcı bir kitaptır, göreceksiniz. İlk okuyuşta anlamı size açık olmayabilir. Eğer ona uygun sorular ve uygun bakış açısıyla yaklaşmazsanız bu kitap onuncu okumada bile size anlaşılabilir olmayabilir.

Bölüm 2. Platon'un *Devlet*'i ne hakkındadır?

Öyleyse basit bir soru sorarak başlayalım. *Devlet* ne hakkındadır? Bu kitap ne ile uğraşiyor? Bu Platon'un okuyucularının nerdeyse en başından beri zihinlerini

kariştirmiş ve onları bölmüştür. Alt başlığın önerdiği üzere o adalet hakkında bir kitap mıdır? O bizim bugün moral psikoloji ve bu kitapta incelenen önemli bir konu olan insan ruhunun doğru düzenlenmesi adını verebileceğimiz şey hakkında bir kitap mıdır? Ruhları ve bizim toplumlarımızı şekillendiren tüm kültür alanı olarak adlandırılacak olduğumuz mit ve şiirin gücü hakkında bir kitap mıdır? Yoksa *Devlet* hakkındaki bir çok sonraki kitabın önerdiği gibi metafizik ve varlığın nihai yapısı hakkında bir kitap mıdır? Formlar teorisi, bölünmüş çizgi imajı vs. Tabii ki, o tüm bunların hakkında olmanın yanı sıra başka bazı şeyler hakkındadır da. Fakat en azından başlangıçta, kitaba yaklaştığımızda, onun yüzeyinde kalmalıyız, en azından başlangıçta çok derin kazmamalıyız.

Geçen yüzyılın en büyük Platon yorumcularından birinin bir defasında dediği gibi, “Şeylerin sadece yüzeyi o şeylerin özünü açığa vurur.” *Devlet*’in yüzeyi onun bir diyalog olduğunu açığa vurur. O bir karşılıklı konuşmadır. Bir başka ifadeyle, kitaba bir risaleye yaklaşır gibi değil fakat bir edebiyat veya drama eserine yaklaşır gibi yaklaşmalıyız. Devlet kapsam olarak *Hamlet*, *Don Kişot*, *Savaş ve Barış*, diğerlerini sizin düşünebileceğiniz edebi şaheserlerle karşılaştırılabilecek bir eserdir. Bir karşılıklı konuşma, bir diyalog olarak, o yazarın katılmamızı, içinde rol almamızı istediği bir şeydir. Sadece konuşmayı takip eden pasif izleyiciler olmaya değil, bir gece boyunca devam eden bu diyalogda aktif katılımcılar olmaya davet ediliriz. Belki de bu kitabı okumanın en iyi yolu, tıpkı bir oyunu okurkenki gibi, kendi kendinize veya arkadaşlarınızla yüksek sesle okumanızdır.

Biraz daha ileri gidelim. *Devlet* aynı zamanda bir ütopyadır. Bu kelimeyi Platon kullanmaz. O birçok yüzyıl sonra Sir Thomas More tarafından uydurulmuştur. Fakat Platon’un kitabı bir ütopyadır. Bir tür ekstremdir, siyasetin uç bir vizyonunu sunar. *Devlet polis*in uç bir vizyonunu sunar. Kitabın rehber ilkesi karşılıklıdır. Bunu daha detaylı inceleyeceğiz ve eminim siz de tartışma bölümlerinde bunu tartışacaksınız. Kitabın rehber ilkesi karşılıklıdır, şehrin parçaları ve ruhun kısımları arasındaki simetridir. Şehirdeki uyumsuzluk, tıpkı ruhtaki ahenksizlik gibi en büyük kötülük olarak kabul edilir. *Devlet*’in amacı, deyim yerindeyse, bireyi ve toplumu uyumlaştıran bir adalet kavrayışı üzerinde temellenen ahenkli bir şehir oluşturmaktır. En iyi şehir zorunlu olarak en iyi, en üstün bireyi üretmeye çalışan bir şehir olacaktır. Platon’un buna meşhur cevabı, bu şehrin—her şehrin—çatışmadan, hizipçi kavgadan, onun

meşhur formülüyle, krallar filozof ve filozoflar kral olana değin, asla bağışık olmayacaktır.

Devlet bizden filozoflar tarafından yönetilen bir şehrin neye benzeyeceğini ciddi bir şekilde düşünmemizi ister. Bu bağlamda, *Savunu* için mükemmel bir sonsöz gibi gözükmektedir. Hatırlayın, *Savunu* felsefeye, filozofa ve felsefi yaşama şehirden gelen tehlikeleri görmüştü. *Devlet* bize eğer Sokrates veya onun gibi birisi tarafından yönetilseydi şehir nasıl olurdu sorusunu sorar. Filozofların yönetimi nasıl olurdu? Sokrates kitabın açılış bölümleri boyunca böyle bir şehrin şiir ve teolojinin sert bir sansürünü, en azından şehrin koruyucu sınıfı içinde özel mülkiyet ve ailenin ortadan kaldırılmasını, bugün muhtemelen ideoloji veya propaganda olarak adlandırılabilir seçici yalanlar ve mitlerin kullanılmasını siyasal yönetimin araçları olarak zorunlu kılacağını söyler. Bir ütopya sunmak şöyle dursun, *Devlet* en iyi şehrin bir distopyasını bir anlamda, yergisini sunar gözükmektedir. Nitekim modern siyaset biliminin büyük bir bölümü Platon'un mirasına karşı çıkar. Bizim anladığımız biçimiyle modern devlet sivil toplumun yönetici otoriteden ayrılmasına dayanır. Bizim özel hayat dediğimiz şeyin tamamı devletten ayrılmıştır. Fakat Platon'un *Devlet'i* özel alan için böyle bir ayrılığı, bağımsızlığı tanımaz. Bu nedenle Platon sıklıkla modern totaliter devletin bir habercisi olarak sunulmuştur.

Uzak bir üniversitedeki meşhur bir profesörün *Devlet'i* anlattığı derslerine “Şimdi faşist Platon'u inceleyeceğiz” diyerek başladığı söylenmiştir. Nitekim, geçen yüzyıl Platon hakkında yazılmış en etkili kitaplardan birinin, Karl Popper adlı Viyanalı bir göçmenin Soğuk Savaş'ın doruğunda ve tabii ki İkinci Dünya Savaşı'nın kapanışının sonunda olduğu 1950lerin başlarında kaleme aldığı *Açık Toplum ve Düşmanları* adlı kitabın popülerleştirdiği görüştür bu. Popper, hem Stalin'in Rusya'sında hem de Hitler'in Almanya'sında totaliterizm tecrübesinin nedenlerinin neler veya müsebbiplerinin kimler olduğunu bilmek istiyordu. Bu araştırma neticesinde bu soy kütüğünde sadece Hegel ve Marx'ın önemli olmadığı fakat bunun aynı zamanda Platon'a, özellikle Platon'a uzandığı sonucuna ulaşmıştır. Popper çok iyi değil ama tutkulu bir şekilde yazılmış olan bu kitapta Platon'u bir tür totaliter diktatörlük kuran ilk kişi olmakla suçlar. Bu doğru mudur?

Siz okudukça keşfedeceğimiz üzere, Platon'un *Devlet'i* çok özel bir tür cumhuriyettir. *Devlet* bizimki gibi bireysel özgürlükleri maksimize etmeye adanmış bir rejim değildir;

o vatandaşlarının eğitimi, üyelerinin eğitimi en üstün görevi olarak koyan bir rejimdir. *Devlet*, Yunan *polis*i gibi bir tür eğitsel birlikti. Onun temel iyisi, temel hedefi vatandaşlarının kamusal liderlik pozisyonları ve yüksek siyasal sorumluluklar için eğitilmesiydi. Hatırlamakta daima fayda olan şey, Platon'un, her şeyden çok, bir öğretmen olduğudur. O ilk üniversitenin, Akademi'nin, daha sonra göreceğimiz üzere diğer pek çok kimsenin yanı sıra Aristoteles'in okumaya geldiği—Aristoteles bunların en meşhurdur-- Platonik Akademi'nin kurucusudur. Platon bu okulun kurucusudur. Daha sonra, bu okul tüm Yunan dünyasındaki ve daha sonra tüm Roma dünyasındaki felsefi okullara kaynaklık etmiştir. Roma'nın düşüşüyle birlikte, Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında, bu felsefi akademiler, bu felsefi okullar Orta Çağ manastırları tarafından bünyelerine alınmıştır. Bunlar da daha sonra, Bologna, Paris, Oxford gibi yerlerdeki ilk Avrupa üniversitelerinin temellerini oluşturmuşlardır.

Daha sonra bu [üniversiteler] Yeni Dünyaya nakledilmiş ve Cambridge ve tabii ki, New Haven gibi şehirlerde kurulmuşlardır.¹ Bugün bu üniversitenin Platon'un Akademisi'nin doğrudan devamı olduğunu söyleyebiliriz. Hepimiz Platon'un mirasçılarıyız. Bunu bir düşünün. Platon olmadan Yale olmazdı. Bugün biz burada olmazdık. Bunun gerçek olduğunu düşünüyorum. Bir an bunu düşünün. Esasında, bu konuda bir şeyler daha söylememe izin verin. Platon'un *Devlet*'inin kurumsal ve eğitsel gereklilikleri Yale gibi bir yerle pek çok özelliği paylaşmaktadır. Örneğin, hem Platonik Kallipolis'de, adil şehirde, hem de burada erkekler ve kadınlar liderlik, cesaret, öz-disiplin ve sorumluluk kapasiteleri nedeniyle görece genç bir yaşta seçilmektedirler. Onlar birkaç yılı birlikte yaşayarak, ortak yemekhanelerde birlikte yiyerek, birlikte spor yaparak ve birlikte ders çalışarak, tabii ki ebeveynlerinin gözetiminden uzakta, geçirmektedirler. En iyileri ileri düzeyde eğitim almak ve nihayet kamusal liderlik ve sorumluluk pozisyonları üstlenmek için seçilir. Tüm bu süreç boyunca onları orduda ve kamusal hizmetin diğer kollarında önemli pozisyonlar üstlenmeye yönlendirecek zorlu bir ders ve fiziksel eğitimden geçerler. Bu size hiç tanıdık geliyor mu? Gelmeli. Bunu başka bir şekilde ifade edeyim. Eğer Platon bir faşist ise, siz nesiniz? Tabii ki, Platon bir ekstremisttir. O fikirlerini en radikal sonuçlarına kadar takip eder. Filozof olmak işte budur. Fakat O aynı zamanda bir tür okul tanımlıyor. Platon *Politeia* veya *Devlet*'i, nitekim kitabın orijinal Yunanca ismi

¹ Ç.N. Cambridge, Massachusetts Harvard Üniversitesi'nin, New Haven, Connecticut da Yale Üniversitesi'nin kurulu olduğu şehirlerdir.

budur, *Politea* veya rejim, ana amacı bir toplumun rehberliği ve liderliği için hazırlık olan bir okul olarak görür.

Bu konuda bana inanmıyorsanız, Platon'un *Devlet*'inin en önde gelen okurlarından Jean-Jacques Rousseau'nun sözlerini belki dikkate alırsınız. Rousseau *Emile* adlı eserinde şöyle yazmıştır: "Kamusal eğitim hakkında iyi bir fikir edinmek istiyorsanız Platon'un *Devlet*'ini okuyun. O, kitapları sadece başlıkları ile yargılayanların düşündüğü gibi siyasi bir deneme değildir, fakat eğitim üzerine şimdiye kadar yazılmış en iyi, en güzel eserdir." İşte böyle.

Bölüm 3. "Pire'ye İndim"

Şimdi kitabın kendisine göz atalım. Sadece göz atalım. Fazla ileri gitmeyeceğiz. İlk satır ile başlayalım. İlk satırın ne olduğunu kim hatırlıyor? Hadi ama. Bunu biliyor olmalısınız. Kitaba bakıyorsunuz. Kopya çekiyorsunuz. "Pire'ye indim." Pire'ye indim. Neden Platon bu satırla başlıyor? Duyduğum bir hikâye var. Tamamıyla doğru olduğundan emin değilim fakat en azından meşhur bir Alman filozofu hakkında güzel bir hikâye. Heidegger *Devlet*'i ilk kez okuttuğunda bir dönemlik bir seminerde kitabı baştan sona tamamlamış, tüm kitabı okutmuştur. Son kez okuttuğunda, nihai olarak okuttuğunda "Pire'ye indim" cümlesinin ötesine geçmemiştir. Bu ne demek? Niçin bununla başlıyor? "İndim," bir aşağı gidiş. Bunun Yunanca karşılığı *catabasis*dir. "Aşağı indim."

Platon'un meşhur bir çağdaşına ait bir kitap vardır. Bu kişi *Anabasis* adlı bir kitap yazmış olan Xenophon'dur. *Anabasis* yukarı gitmek, yükseliş demektir. Fakat Platon bu diyaloga bu stigma ile başlar. "Aşağı indim." Pire'ye iniş. Açıkça *Odyssey*'de Odysseus'un Hades'e inişini model almaktadır. Nitekim, eser hem Homer'i taklit eden hem de insan aklının diğer serüvenli yolculuklarını, Cervantes ve Joyce'un eserleri gibi, öngören bir felsefi serüvendir. Göreceksiniz, kitap birçok iniş ve çıkışlarla doludur. Kitabın bu bölümlerini bu derste okumayacak olmamızla birlikte yukarı doğru en meşhur tırmanış VI. Kitaptaki meşhur bölünmüş doğru imajı ile ilgili olan ve sonsuz formlar dünyasına doğru olan tırmanıştır. Sonra *Devlet*'in son kitabında, X. Kitapta yer altı dünyasına, Hades dünyasına tekrar iniş vardır. Bir anlamda, eser tüm zamanlar için bir felsefi deneme olarak yazılmış olmayıp belli bir ortamı, karakterler

kadrosu, zamanda ve yerde belli bir konumu olan dramatik bir diyalog olarak yazılmıştır.

“Pire’ye indim” cümlesinde işaret edilen zaman ve yer hakkında biraz daha bir şeyler söyleyelim. Platon Peleponnes Savaşı’nın başlangıcından dört yıl sonra 427 yılında doğmuştur. Atina’da demokrasi yenilgiye uğratıldığında o 23 yaşında genç bir adamdı. Restore edilen demokrasi, arkadaşı ve hocasını 399 yılında infaz ettiğinde sadece 28 yaşındaydı. Sokrates’in yargılanmasının neredeyse hemen ardından Platon Atina’yı terk etmiş ve Yunan dünyasının büyük bir bölümünü gezmiştir. Döndükten sonra, filozofların, devlet adamlarının ve yasaamacıların eğitimi için Atina’da Akademi adını verdiği bu okulu kurmuştur. 80 yaşına değin yaşamıştır. Dionysius’un ricasıyla Syracuse’da felsefi bir krallık kurmada yardım etmek üzere iki kez Sicilya’ya seyahat etmek dışında zamanını Atina’da ders vererek ve yazarak geçirmiştir. *Devlet* Platon’un Atina’ya döndükten sonraki, Sokrates’in infazından sonraki döneme aittir.

Bölüm 4. Yedinci Mektup

Önde gelen bir Platon yorumcusu olan David Grene, Platon’un siyasal teorisinin baskın özelliğinin var olan kurumlarda tepeden tırnağa bir değişimi desteklemesi olduğunu belirtmiştir. Platon’un Atina ve Yunan siyasal kurumları ve kültürüne yönelik bir tür radikal dönüşüm arzusu onun siyasal yenilgi tecrübesi ve umutsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Kitabın ütopyacılığı, birçok bakımdan, Atina *polis*inin gerçek tecrübesi karşısında onun hissettiği büyük hayal kırıklığının öteki yüzüdür. Bu sadece onun Atina’daki tecrübesiyle ilgili olarak değil fakat Sicilya’daki Dionysius krallığını felsefi yönetimin başarılı bir örneği haline dönüştürmeye yönelik başarısız çabaları için de geçerlidir. Esasen elimizde, birazdan size okumak istediğim, *Devlet*’i neden yazdığına ilişkin Platon’un uzun bir açıklaması mevcuttur. Tabii ki, *Devlet*’te gözden kaçırmayacağınız şey Platon’un hiçbir yerde olmadığıdır. Kendi diyalogunda bir katılımcı değildir. O yazardır, katılımcı değildir.

Platon’un tam olarak ne düşündüğünü bilmiyoruz, ancak geleneksel olarak *Yedinci Mektup* olarak adlandırılan onun yazdığı ve halen sahip olduğumuz bir entelektüel otobiyografi bize bu konuda yardımcı olur. Platon elimizde olan bir seri mektup yazmıştır. Bazı kimselerin onların gerçekliğini sorgulamasına karşın bence onların

Platon'a ait olduğu artık kesinleşmiştir. Bu mektupların en meşhuru olan uzun yedinci mektupta tekrar bize bir tür otobiyografi sunar ve bu kitabı neden yazdığına dair bir şeyler söyler. 2000 - 2500 yıl önce kitabı yazmış kişinin mektuplarına sahip olmamız inanılmaz bir şey değil mi? Bu kitabı yazmaya nasıl başladığına ilişkin olarak Platon'un ne dediğini size okuyayım. "Ben genç bir adamken" diyor --bunu çok yaşlıyken yazıyor. "Ben genç bir adamken, pek çok genç adamın hissettiği gibi hissettim. Olgunluğa ulaştığım anda kamusal meselelerle ilgilenmem gerektiğini düşündüm. Ve size bahsetmek istediğim bir fırsat karşıma çıktı. O vakit pek çok kişi tarafından yüksek sesle lanetlenen demokratik anayasa kaldırılmıştı. Devrimin liderleri kendilerini en üstün otoriteye sahip 30 adamın yönetimi olarak tesis etmişlerdi."

Atina'nın yenilgisinden sonra var olan Otuzlar Tiranlığı'na gönderme yapıyor. "Bu adamların bazıları [Otuzların bazı üyeleri], anlamalısınız, benim iyi tanıdığım akrabalarımı. Dahası, ben ve siyaset uygun bir ikiliymişiz gibi, beni derhal kendilerine katılmaya davet ettiler. O zamanlar çok gençtim ve öyle hissetmiş olmam hiç şaşkıncı değil. Şehrin o zaman adil olmayan bir hayat sürdürdüğünü ve onların onu adil bir şehre dönüştüreceğini ve daha adil yöneteceklerini düşünüyordum. Bu nedenle şevkle ne yapacaklarını izledim. Ve bilmelisiniz ki, baktıkça, bu adamların kısa sürede önceki demokrasinin bir altın çağ gibi görünmesine neden olduklarını gördüm."

Atina siyasetini bir tiranlığa dönüştüren ve "demokrasinin bir altın çağ gibi görünmesine" neden olan Critias ve Charmides gibi akrabalarına gönderme yapıyor. Platon'un sözleriyle devam edeyim. "Anlayacağınız siyasetteki adamlara, yasalara ve geleneklere baktım. Daha fazla baktıkça ve daha da yaşlandıkça siyasal ilişkileri adil bir şekilde yönetmek bana daha güç göründü. Çünkü güvenebileceğiniz arkadaşlar ve yoldaşlar olmadan bunu başaramazsınız. Bu adamların içinde böylelerini bulmak kolay değildi. Çünkü göreceğiniz üzere, şehir artık atalarımızın izinden gitmemekteydi. Bir zamanlar siyasete atılmaya hevesli olan ben, olup bitenlere bakınca her şeyin amaçsız ve başına buyruk bir şekilde geliştiğini gördüm ve kafam sersemleşti. Siyasetin diğer yönlerden nasıl iyileştirileceğini keşfetmeye yönelik ilgimi terk etmedim ve sürekli olarak fırsatımı bekliyordum. Fakat sonunda, hâlihazırda var olan devletler göz önüne alındığında hepsinin kötü yönetildiğini gördüm. Çünkü bir

mucize dışında onların kanunları şifa bulamayacak denli kötü durumdadır. Bu nedenle doğru felsefeyi överek sadece onun sayesinde gerçek adaletin ayırt edilebileceğini söylemek zorunda kaldım. Ve böylece ya doğru filozof türü siyasal pozisyonlara gelinceye ya da ilahi bir emir sayesinde yöneticiler felsefenin takipçisi olana değin dünya milletlerinin sorunlarından kurtulamayacağını söyledim.”

Burada, bu harika [eserde] onun gençlik güdülleri ve beklentileri ile bir tür iç hesaplaşmasını, yaşlı Platon'un Tiranlığın yaptıklarına bakınca duyduğu hayal kırıklığını görüyorsunuz. Fakat zamanının devletlerine, milletlerine bakıp, onların yönetimini, çöküşünü ve çatışmalarını görüp sonda söylediği gibi krallar filozof ve filozoflar kral oluncaya değin adalet beklenemeyeceğini söylediğinde *Devlet'e* doğrudan bir referans görüyoruz. İfade etmeliyim ki, bu küçük otobiyografi kayda değer bir uzunlukta devam eder. Fakat bu, bir bakıma, *Devlet'e* bir giriş mahiyetindedir. Burada Platon'un kendi sözleriyle siyasete bakış biçimini ve siyaset felsefesinin nedenlerini görüyoruz. Fakat birçok bakımdan eğer *Devlet* reformun olabilirliği hakkında toptan bir umutsuzluk ve hayal kırıklığının sonucu ise, diyalogun kendisi Platon ve Atina şehrinin hayatındaki daha önceki bir tarihe işaret eder. Bu takdire şayan mektup Platon çok yaşlı iken, Sokrates'in yargılanıp infaz edilmesinden yaklaşık elli yıl sonra yazıldı. Fakat *Devlet'in* eylemi Atina'nın mağlubiyetinden çok önce, Otuzlar Tiranlığı'nın iktidara gelmesinden ve Sokrates'in infazından önce gerçekleşmiştir. *Devlet* Platon'un mektupta “pek çok şeyin mümkün görüldüğü altın bir çağa” benzediğini söylediği döneme gönderme yapar. Bu bizi başlangıca, Pire'ye inişe geri götürür.

Bölüm 5. *Devlet'in* Başlangıcının İncelenmesi ve Karakterlerin Hiyerarşisi

Diyalogun eylemi Pire'de, Atina'nın liman şehrinde, 411 yılı civarında, Nicias Barışı esnasında, yani Sparta ve Atina arasındaki savaşta bir tür ateşkesle elde edilen barışta başlar. Diyalogun en başında, Sokrates ve arkadaşı Glaucon'u görüyoruz. Ne yapıyorlar? Ne yapıyorlar? Hatırlıyor musunuz? En başta ne yapıyorlar?

Öğrenci: duyulmuyor.

Profesör Steven Smith: Nerede?

Öğrenci: duyulmuyor

Profesör Steven Smith: Doğru. Biraz farklı ifade etmeme müsaade edin. Evet, Pire'den Atina'ya geri yürüyorlar. Fakat belki biraz farklı ifade edersek, limanda turluyorlar. Pire ne? Atina'nın limanı. Limanlardan ne bekliyorsunuz? Liman şehirleri nasıldır? Limanlarda ne bulursunuz?

Öğrenci: duyulmuyor

Profesör Steven Smith: Su, evet. Biraz düzensizdirler, öyle değil mi? Birçok uygunsuz şeyler ve belki de ahlak dışı şeyler görürsünüz oralarda. Kendimize sormak zorunda kalırız: Sokrates ve Glaucon orada ne yapıyorlar? Neden orada beraberler? Ne yapıyorlar? Ne bulmayı umuyorlar? Bunlar akla ilk gelen sorular gibi görünmektedir. Kısa süre sonra öğrenmekteyiz ki, Pire'ye bir festival, bir tür karnaval izlemeye indiler. Kulağa birinin Fellini filmlerinde görmeyi umacağı bir şey gibi geliyor. Bir tür karnaval, bir *carnivale*, bir Mardi Gras, bir festivalin devam ettiği bir yer. Dahası, tanrılar panteonuna yeni bir tanrıça eklenmektedir. Bu, *Savunu*'ya referansla, yeni tanrılar bulan, yaratan ve ekleyen Sokrates olmayıp Atinalılar olduğunu akla getirmektedir. Sokrates kendi bakış açısının şehrinki ile bağlı olmadığını gösterecek şekilde Trakyalıların iyi bir gösteri yaptıklarını ifade eder. Bu en başından, filozofa ait olan ama zorunlu olarak vatandaşa ait olmayan bir özellik olarak tarafsız ve yüksek bir perspektifi akla getirir.

Bu festivalden, karnavaldan geri dönüşlerinde yanlarına biri yaklaşır, hatırlıyor musunuz? Polemarchus ve arkadaşları tarafından gönderilen ve Sokrates ve Glaucon'a beklemelerini emreden bir köle önlerini keser. "Polemarchus beklemenizi emrediyor" der köle. "Beklemenizi emrediyor. Arkanızdan geliyor. Sadece bekleyin." Glaucon, "Tabii ki bekleyeceğiz" der. Polemarchus ve arkadaşları vardıklarında, arkadaşlarının Glaucon'un erkek kardeşi Adeimantus ve tadını çıkardıkları barışı imzalayan Nicias'ın oğlu Niceratus olduğunu görürüz. Meşhur Nicias Barışı'dır bu. Sokrates'e meydan okurlar. "Ya bizimle kalırsın ya da gücünü gösterirsin." Ya bizimle kalırsın ya da gücünü gösterirsin. Sokrates "Sizi ikna edemez miydik?" diye sorar. "Sizi gitmemize izin vermeye ikna edemez miyiz?" "Dinlemezsek hayır" der

Polemarchus. Bunun yerine bir orta yol bulurlar. Sokrates ve Glaucon, Polemarchus ve diğlerleri ile birlikte daha sonra at yarışının yapılacağı festivale dönmek üzere onlara akşam yemeğinin sunulacağı Polemarchus'un babasının evine gelirler. Glaucon, "Kalmamız gerek gibi gözüküyor" der. Sokrates ona katılır.

Neden kitap bu açış gambiti ile başlamaktadır? Okuyucun dikkatini çekmek üzere sadece bir hile veya takip edecek şeyin vaadiyle okuyucu bağlamak mıdır bu? Daha başlangıç satırlarında takip edecek konunun ipuçlarını buluyoruz. Yönetme yetkisi kime ait? Sayısal üstünlüklerine dayalı olarak Polemarchus ve arkadaşlarına mı? "Seni ikna edebilir miyiz?" sorusunu "Seni dinlemezsek hayır," diye cevaplar [Polemarchus]. Yoksa akıl, hitabet ve mantık gücüne dayalı olarak yönetmeyi ümit eden Sokrates ve Glaucon'a mı? Sizi ikna edebilir miyiz? Sizi razı edebilir miyiz? Çoğunluğun iradesini, daha büyük sayının iradesini temsil eden demokrasi, felsefenin ihtiyaçları ile ve sadece akıl ve daha iyi olan kanıtlamayı takip etme talepleri ile uyumlu kılınabilir mi? Açış sahnesinde hâlihazırda ortaya konan soru bu gibi gözükmektedir. İki taraf arasında bir orta yol bulunabilir mi? Sayıların gücü ile akla saygı ve daha iyi kanıt bir şekilde uyumlulaştırılabilir mi? Bir araya getirilebilirler mi? Sokrates'in daha sonra ele alacağı adil şehir bu ikisinin -güç ve ikna- bir bileşkesi midir? Bu sonra göreceğimiz bir şey. Fakat sanırım kitabın ana temalarını diyalogun açış sahnesinde hazır olarak görebilirsiniz. İlk kitap gerçekten takip eden her şeye bir önsöz mahiyetindedir. Tamam mı? Buraya kadar beni takip edebildiniz mi?

Biraz bu diyalogdaki katılımcılar hakkında konuşalım. Bu bir diyalogdur. Oldukça geniş bir karakterler kadrosu olmakla birlikte, onların görece daha azı kitapta konuşmaktadır. Mamafih, her oyun, roman ve filmde bilmek isteyeceğimiz gibi bu oldukça önemli bir şeydir. Sokrates ve Glaucon'a vaat edilen bu yemek ziyafetinin katılımcıları hakkında bir şeyler bilmek istiyoruz. Onlar kimdir ve neyi temsil etmektedirler? Birazdan göreceğimiz üzere, Polemarchus'un babası olan ve evinde buldukları Cephalus vardır. Muhterem *aile reisi* (*paterfamilias*), ailenin muhterem babası. Onun oğlu Polemarchus, sadece babasının değil arkadaşlarının ve yurttaşlarının onurunu savunan sağlam bir vatansever. Aynı zamanda geleceğin liderleri ve devlet adamlarının eğitmeni olarak Sokrates'e rakip olan alaycı Thrasymachus'u göreceğiz. Tabii ki, kitabın en meşhur anlarından birisi Sokrates ve Thrasymachus arasındaki konuşmadır.

Bölüm 6. Cephalus

Bu ilk diyaloglar setinde belirgin bir karakterler hiyerarşisi bulunmaktadır. Daha sonra göreceğimiz üzere bu karakterler ruhun ve şehrin farklı özelliklerini ifade eder.

Öğreniyoruz ki Cephalus hayatını elde etme sanatlarına adanmış. Yani bir işadamı.

Bedeni ihtiyaçlarını tatmin etmek ve para kazanmakla meşgul olmuş. O, daha sonra *Devlet*'te ruhun iştahlı kısmı olarak ifade edilecek kısmını temsil eder.

Polemarchus'un adı aslen "savaş beyi" (*warlord*) demektir. Bir düşünün. Savaş beyi şeref ve sadakat meseleleri ile meşguldür. Biraz ileri gidersek, Polemarchus bize adaletin dostlarınıza yardım etmek, düşmanlarınıza zarar vermek olduğunu söyler. O, Platon veya Sokrates'in daha sonra ruhun yürekli kısmı olarak adlandıracağı kısmını temsil eder. Buna geri döneceğiz. Thrasymachus, misafir bir sofist olarak öğretmeyi ve eğitmeyi amaçlar. O, *Devlet*'in rasyonel ruh, ruhun rasyonel kısmı dediği şeyi öngörür.

Bu karakterlerin her biri, diyalogda daha sonra gelecek olan görece daha üstün doğal kişileri öncelerler. İki kardeş, Sokrates ile olan konuşmaları İkinci Kitaptan itibaren büyük oranda diyalogun geri kalanını oluşturan Glaucon ve Adeimantus, aklıma gelmişken, Platon'un erkek kardeşleridir. Bildiğim kadarıyla tarihi olarak Glaucon ve Adeimantus hakkında daha fazla bir şey bilmediğimizi söylemeliyim. Ama Platon onları diyaloguna koymuştur. Onlar diyalogda daima iki kardeş olarak hatırlanacaklar. Yine, onlar da çok farklı bir şeyi temsil eder görünüyorlar. Kitabı okurken bunu aklınızda tutun, çünkü kimin konuştuğunu ve onların neyi temsil ettiğini unutmak kolaydır. Adeimantus'un bir tür hedonistik, zevk düşkünü kardeş olduğunu öğreneceğiz. Adının anlamı ışıldayan, parlayan gibi bir anlamı olan Glaucon iki kardeşten öfkeli ve savaşçı olanıdır. Tabii ki bir de felsefe yönelimli Sokrates. Yinelerseniz, daha üstün bir şekilde onların her biri insan ruhunun esas kısımları olan iştahsal, savaşçı veya yürekli ve rasyonel kısımlarını temsil ediyor görünmektedir. Bir arada bu karakterler insanlığın bir mini-evrenini oluşturmaktadır. Diyalogdaki katılımcıların her biri Platon veya Sokrates'in *Kallipolis*, güzel şehir, adını verdiği adil şehri oluşturacak olan gruplardan veya özellikli sınıflardan birisini temsil eder.

Tamam mı?

Geri kalan son beş dakikada aile reisi Cephalus ile olan ilk konuşma hakkında biraz konuşalım. Buna uzun zaman ayırmanıza gerek yoktur. Eminim tartışma saatlerinizde² Cephalus, Polemarchus ve Thrasymachus arasında geçen bu ilk üç konuşma setinde geçen iddiaları daha ayrıntılı tartışmak isteyebilirsiniz, istemelisiniz. Daha önemli soru, daha önemli olup olmadığından emin değilim ama geri kalan zamanda tartışmamızı istediğim soru, bu karakterlerin neyi temsil ettikleridir. Cephalus, adının ima ettiği üzere, Cephalus. Bu ne demektir? Biliyor musunuz? Baş, evet, Cephalus, hanenin başı fakat aynı zamanda açık olarak yaş, gelenek ve ailenin hakları demektir.

Diyalogun başında Polemarchus arkadaşlarını eve getirdiğinde, yaşlı baba Cephalus'u görürüz. Tam ibadetten dönüyor. Dini kurban etme eylemlerini ifa etmekten yeni döndü. Sokrates'i pek çok açıdan eski ve kaybedilmiş bir arkadaş olarak selamlar. Belki de biraz rahatsız edici bu durumu siz de tecrübe etmişsinizdir. Bir grup arkadaşınızı eve getirmiş ve güzel vakit geçirmeyi umarken büyükbabanız karşınıza çıkar ve "Ooo, gençleri görmek ne güzel, sizinle konuşacaklarım var" der. Diyebilirsiniz ki, bu durum daima biraz rahatsız edicidir. Hepimiz böyle bir durum tecrübe etmişizdir. Herkes bunu her iki taraftan bilir. Tanrıya şükürler olsun büyükbaba değilim. Fakat oğlum belki de uzun zamandır tanıdığım arkadaşlarını getirdiğinde aynı şeyi hissederim. "Hey, nasılsınız?" dersiniz ve onlar kendi işlerine bakmak isterler. Sokrates daha beklenmedik bir şey yapar. "Söyle bana Cephalus bu kadar yaşlı olmak nasıl bir şey?" "Senin gibi olmak nasıl bir şey?" "Hala cinsel ihtiyaçların var mı?" diye sorar. Böyle bir şeyi birisinin büyükbabasına söylediğini hayal edebiliyor musunuz? Bu Sokrates'in karakteri hakkında bir fikir verir. Cephalus çok mutludur. "Tanrıya şükürler olsun ben o dönemi geride bıraktım" der. "Şükürler olsun artık erotik arzuya sahip değilim. Bu yaşlı halimde zamanımı harcayabilirim--" "Gençken bütün yaptığım buydu. Her zaman aklım cinsellikteydi. Cinsellik düşünmediğim zamanlarda da para kazanıyordum. Artık her ikisinden de payımı aldım ömrümün günbatımını Tanrılara dönerek ve onların emrettiği kurbanları vererek geçirebilirim."

² Ç.N. A.B.D.'deki üniversitelerin pek çoğunda öğrenciler dersi dersin sorumlusu hocadan dinledikten sonra kafalarına takılan soruların cevabını bulmak, konuları bir kez daha gözden geçirmek ve tartışmak üzere bir öğretmen asistanın (teaching assistant) öncülüğünde ayrı bir ders yaparlar. Bunlara *session* veya *section* adları verilmektedir.

Neden Platon böyle başlıyor? Evet, Cephalus, terimin her iki anlamında gelenekselin vücut bulmuş halidir. Asla kötü birisi değildir. Fakat tamamıyla düz kafalıdır. Cephalus'a yüklenirken, Sokrates geleneksel düşüncenin vücuda gelmiş haline, şehri destekleyen Nomos'a³ yüklenmektedir. Sokrates'in diyalogu, konuşmayı manipüle edişine dikkat edin. Cephalus dindar bir adamın, adil bir adamın Tanrılara kurban vererek adaleti gerçekleştireceğini söyler. Sokrates bunu adalet borçlarınızı ödemek ve size emanet edileni geri vermektir ifadesi haline sokar. Cephalus, rahat bir edayla Sokrates'i onaylar. Sokrates bunun üzerine "bir dostundan veya oldukça depresif bir ruh haline sahip birisinden emanet aldığın silahı geri vermek hakkında ne düşünürsün? Bu adil olur muydu? Bunu nasıl açıklarsın? Eğer adalet borçlarınızı ödemek ve emanetleri geri vermek ise bunu yapar mıydın? Bu noktada Cephalus "Dışarı çıkıp bahçede kurban vermeye devam etmeliyim" diyerek oldukça ani bir şekilde diyalogdan ayrılır. Bir diğer ifadeyle, Sokrates antik şehri ve antik aileyi bir arada tutan gelenek bağını ve geleneksel otoriteyi yıkmıştır. Cephalus diyalogdan kovulmuştur. Gelenek kovulmuştur ve geri kalan 400 civarındaki sayfada onun hakkında tek bir kelime duymayız. Sokrates diyaloga bu şekilde başlamaktadır veya Platon Sokrates'e böyle başlattırmaktadır. Gelecek dersimizde bunların bazılarını biraz daha bakacağız ve sonra Glaucon ve Adeimantus karakterlerini incelemeye döneceğiz. Okumaya devam edin. Tartışma saatleriniz bu hafta devam ediyor. Keyfinize bakın.

³ Ç.N. Nomos: Geleneksel kurallar.